

דרשה לפרשת "בהר ובחוקות"

בגנו דן הגיע למצוות. העליה לתורה בשבת פרשת "בהר ובחוקות" כ"ו אייר תשל"ד 18.5.73, בבית הכנסת "אהל שם", רחוב צפירים 10

זוהי הזמנת בר המצווה שלי. שנת 1974, 7 חודשים לאחר פרוץ מלחמת יום הכיפורים. מדינת ישראל שרויה בהלם והשבויים בסוריה עוד לא חזרו הביתה. כל אותו החורף סרבה אמי להסיק את הבית כל עוד חיילי צהל כלואים בסוריה. העלייה לתורה נדחתה מ'א' בניסן בתקווה לבשורות טובות יותר אך נערכה לבסוף. אני, ילד שעלה באותה השנה לחטיבת הביניים, אחי נמצא לקראת סיום קורס טיס, עומד להינשא לחברתו ובהתרגשות שאחזה בי מיד אחרי משפט הפתיחה הראשון של הדרשה נשכחו ממני כל הדברים. זו הפעם הראשונה והאחרונה מאינספור הזדמנויות שהיו לי לדבר לפני קהל שבה נאלמתי דום ולא מצאתי את קולי. 47 שנים חלפו מאז – האם יש חוט המקשר בין ישראל של אז והיום? האם יש בפרשת "בהר ובחוקות" דברים שהיו רלוונטיים אז וכדאי להקשיב להם גם היום?

שתי הפרשות הסמוכות והנקראות ברצף הן האחרונות בספר "ויקרא". לכאורה הן תמצית החוקים בנושאי שנות שמיטה ויובל, דיני אדם שירד מנכסיו והערכת שווי של אדם או הקורבן שהוא מביא כדי שניתן יהיה לפדותם בכסף. ומעל לכל – הבטחת האלוהים לברך את ההולכים בדרכיו אל מול הצפוי למי שיסטה מהן.

בקצרה ניתן לעמוד על הפרוש היבש והפשוט של הדברים: בכל שבע שנים תחדל עבודת האדמה, היבול יהיה נחלת הכלל ואלוהים בעצמו ידאג לשלש את תנובות השנה הקודמת כפרנסה. בשנת היובל המגיעה לאחר שבע שנות שמיטה משתחררים כל העבדים וכל השדות והרכוש שנמכרו חוזרים לבעליהם המקוריים. מצווה גדולה היא לסייע לאדם שירד מנכסיו. על החברה לפרוש רשת תמיכה עד כדי הלוואה כספית כאשר הריבית אסורה. אדם ששיעבד עצמו – על אדונו להתייחס אליו כשכיר. ואפילו הערכת השווי הכספית של אדם או רכושו כפופה למידת הרחמים: ההערכה אינה תלושה מהמציאות והיא תלויה במצבו של האדם. מסכת הברכות והעונשים שהיא דוגמה מובהקת לתפיסת "שכר ועונש" מלווה לכל אורכה באמירה שגם תחת עונשים כבדים האלוהים לא שוכח ולא ישכח את עמו ויציל אותו מכיליון.

בצד הפשט אני מציע להביט בדברים מעט מרחוק ולבחון אותם כמטפורה. ההר – הוא הר סיני, מקבל משמעות של הקניית ערך יסודי לדברים. לא בכדי נקראים עקרונות יסוד ואקסיומות "תורה מסיני". הלכות השמיטה והיובל מלמדים אותנו את היחס הרחום המחבק והמתחשב שמומלץ לנו לנקוט בו בפני כל אדם, מול החברה כולה ולא פחות חשוב – מול עולם הטבע והחי. את הברכות שיבורך כל הממלא אחר מצוות האל הייתי מציע לפרש כבחירה בדרך הישר והטוב מבלי להיכנס לדין פילוסופי מהו הדבר הנכון לעשותו ומהי הזיקה בין מוסר לדת. כל אחד יודע בוודאות בעומק ליבו מהו הטוב המתבקש וכל אחד מאיתנו בוחר אינספור פעמים אם לעשות את הדבר הטוב לעשותו. הקללות – גם הן מטפורה לרגשות השליליים בחיינו: תסכול, אכזבה, פחד, חוסר אונים, כעס – אלו הם חלק בלתי נפרד מחיינו אבל תמיד תמיד יימצא גם הצד המואר – האל מאחורי הפרגוד שאינו שוכח את עמו גם כאשר הוא מעניש אותו.

אבל השאלה המסקרנת באמת כפי שנרמז בתחילת דברי היא מהו החוט המקשר בין הפרשה שהכרתי לפני 47 שנים ולזו שאני פוגש היום ומה המסר החבוי בה לכל אחד מאיתנו. הצרוף "בהר ובחוקות" מהדהד את הדיווחים והשיח הסוער שהתנהל בימים האחרונים סביב האסון והמחדל במירון. ההר שבו נמצא ציון הרשב"י והחוקים שאיש לא מלא, שאיש לא אכף ושאיש לא מוכן להכיר. גל ההדף של ההלם שחוותה המדינה והחברה ב-1973 משפיעים עלינו עד היום. אווירת הסולידריות וההקרבה של אז התחלפה ברוח רעה המנשבת במקומותינו ורבים שואלים כיצד בכוחם להשפיע ולשפר. ואכן היכולת של רובנו מוגבלת ביותר. אבל לכל אחד בד' אמותיו יש הר המתנשא לגובה – והוא זה שיכול להחליט בכל רגע נתון אם לעשות את המירב ולהפיץ טוב כפי יכולתו. ואז יש לקוות - וְאֶף-גַּם-זֹאת בְּהִיוֹתְם בְּאֶרֶץ אֲבִיכֶם, לֹא-מֵאֲסֻתִּים... אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵיכֶם. מִה וְזָכַרְתִּי לְכֶם, בְּרִית רְאשֵׁינִים: אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם, לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים...

לא נותר אלא לאחל שכל אחד ישכיל להישיר מבט מול ההר הניצב מולו, ללכת בחוקותיו ולהביא מרפא לעצמו ולכולנו.

שבת שלום ואחריו שבוע טוב.